

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет педагогічної освіти
Кафедра дошкільної і спеціальної освіти

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ АСИСТЕНТА
ВИХОВАТЕЛЯ В КОМАНДІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО
СУПРОВОДУ ДИТИНИ З ООП

Кваліфікаційна робота студентки

групи ДВм-24

ступінь вищої освіти «магістр»

спеціальності 012 Дошкільна освіта

Пестової Вікторії Сергіївни

Керівник професор, доктор педагогічних наук

Ковшар О.В.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ АСИСТЕНТА ВИХОВАТЕЛЯ В КОМАНДІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЗИЦІЇ «ШКОЛЯР» ДИТИНИ	3
ООП.....	5
1.1. Поняття «соціальна позиція школяр» у психолого-педагогічній науці.....	5
1.2. Особливості соціального розвитку дітей старшого дошкільного віку з ООП.....	8
1.3. Роль асистента вихователя та команди психолого-педагогічного супроводу у забезпеченні наступності дошкільної та початкової освіти при формуванні соціальної позиції «школяр» старшого дошкільника з ООП	10
Висновки до першого розділу	18
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЗИЦІЇ « ШКОЛЯР» МАЙБУТНІХ ПЕРШОКЛАСНИКІВ З ООП	21
2.1. Організаційно-педагогічні умови формування соціальної позиції «школяр» дитини з ООП.....	21
2.2. Методичні підходи до забезпечення наступності у формуванні соціальної позиції «школяр» дитини з ООП	27
2.3. Презентація методичного збірника « Методичні прийоми підготовки дитини з ООП до соціальної позиції «школяр».....	30
Висновки до розділу 2.....	45
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	46
ДОДАТКИ.....	49
Додаток А.....	

ВСТУП

Актуальність теми. Перехід дитини від дошкільного до молодшого шкільного віку є одним із найбільш складних і відповідальних етапів її розвитку. У цей період відбувається зміна провідної діяльності, трансформація соціальних ролей та формування нової ідентичності – «Я – школяр».

Від того, наскільки успішно дитина з ООП засвоїть цю соціальну позицію, залежить її адаптація до школи, рівень навчальної мотивації та психологічний комфорт у нових умовах.

Науковці які вивчали цю тему: А. Колупаєва, С. Русакова, О. Ковшар, О. Савченко, Г. Савич, Л. Семенович.

Сучасні освітні стандарти (Базовий компонент дошкільної освіти, Державний стандарт початкової освіти) визначають необхідність забезпечення наступності між дошкільним і початковим етапами.

Важливим засобом цього процесу виступає партнерська взаємодія асистента вихователя, команди психолого-педагогічного супроводу, вчителя першого класу, що спрямована на узгодження педагогічних вимог, створення безпечного освітнього інклюзивного середовища й підтримку дитини з ООП в момент переходу.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати ефективність партнерської взаємодії асистента вихователя, команди психолого-педагогічного супроводу та вчителя першого класу у формуванні соціальної позиції «школяр» у дітей старшого дошкільного віку з ООП.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукові підходи до визначення поняття «соціальна позиція школяр».
2. Визначити шляхи створення команди психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП.
3. Охарактеризувати сутність та можливості партнерської взаємодії асистента вихователя, членів команди психолого-педагогічного супроводу та вчителя у підготовці дітей з ООП до шкільного навчання.

4. Укласти методичні рекомендації щодо партнерської взаємодії асистента вихователя, членів команди психолого-педагогічного супроводу та вчителя у підготовці дітей з ООП до шкільного навчання.

Об'єкт дослідження – процес формування соціальної позиції «школяр» у дітей з ООП

Предмет дослідження – педагогічні засади діяльності асистента вихователя в команді психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз психолого-педагогічної літератури, узагальнення досвіду); узагальнення педагогічного досвіду.

Практичне значення – у створенні рекомендацій для педагогів закладів дошкільної освіти та початкової школи щодо спільної роботи, спрямованої на формування соціальної позиції «школяр» дітей з ООП.

Структура дослідження – кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу та загального висновку, списку використаних джерел, що нараховує – 29 джерел. Загальний обсяг роботи – 50 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ АСИСТЕНТА ВИХОВАТЕЛЯ В КОМАНДІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЗИЦІЇ «ШКОЛЯР» ДИТИНИ З ООП

1.1. Поняття соціальна позиція «школяр» у психолого-педагогічній науці.

Поняття соціальна позиція «школяр» є ключовим у дослідженнях процесу соціалізації дитини з ООП в умовах навчального закладу. Це поняття розглядається як система ставлень особистості дитини до самої себе, до навчальної діяльності, до педагогів, однокласників, сім'ї та суспільства в цілому[17, с.208].

Соціальна позиція «школяр» формується у процесі засвоєння дитиною соціальних ролей, норм і цінностей, притаманних шкільному середовищу. Вона визначає активність учня в колективі, його ставлення до обов'язків, успішність у навчанні, рівень відповідальності та самостійності[16, с.47].

З педагогічного погляду асистента вихователя, соціальна позиція «школяр» проявляється у дитини з ООП:

- ставленні до навчання та праці;
- взаємодії з однолітками;
- дотриманні режимних процесів;
- розвитку самостійності та відповідальності.

І. Бех зазначав, що позиція «школяр» проявляється у здатності діяти «за обов'язком», а не лише за емоційним бажанням[1, с.208].

У динаміці формування соціальної позиції дитини з ООП можна виділити 2 основних етапи:

На першому етапі (у старшій групі закладу дошкільної освіти) соціальна позиція має ігровий характер: дитина «грає у школу», наслідує поведінку вчителя, копіює зовнішні атрибути[5, с.126].

Згодом відбувається інтеріоризація цієї позиції – дитина починає розуміти сенс правил і вимог. Нарешті, на етапі адаптації у першому класі позиція «школяр»

стає реальною соціальною роллю, яку дитина з ООП виконує у навчальній діяльності[5, с.127].

Психолого-педагогічні дослідження учених О. Савченко, О.Кононко, І. Бондаренко визначають кілька ключових умов, необхідних для ефективного формування соціальної позиції:

- позитивний емоційний фон сприйняття школи – створення в дошкільному закладі атмосфери очікування радісного переходу («у школі тебе чекають нові друзі»);
- партнерська взаємодія вихователя і вчителя, узгоджені вимоги та підходи до дітей з ООП;
- залучення батьків до формування в дитини уявлення про школу як про цінність, а не покарання;
- поетапне ознайомлення дітей з ООП зі шкільним життям через ігрові, сюжетні, проектні форми діяльності.

Психологічний зміст соціальної позиції «школяр» за визначенням дослідників О. Кононко та І. Бондаренко полягає у становленні нової системи ставлень:

- до себе (усвідомлення власних можливостей, самооцінка);
- до інших (розуміння позиції дорослого, вчителя, однолітка);
- до діяльності (відповідальне ставлення до завдань, правил, обов'язків)[7, с.215].

Загалом зазначені аспекти демонструють, що формування соціальної позиції «школяр» охоплює не лише адаптацію дитини до нових вимог, а й комплекс психолого-педагогічних впливів, спрямованих на розвиток відповідального ставлення до навчання, правил та шкільної спільноти.

Саме на це звертає увагу О. Савченко, підкреслюючи що, соціальна позиція «школяр» формується через входження дитини з ООП в нову систему стосунків, де з'являється усвідомлення обов'язку, відповідальності та значущості навчання.

Дитина поступово переходить від мотиву «мені цікаво» до мотивів «я повинен і так треба», що відповідає вимогам соціального середовища та шкільного життя[21, с.126].

Зазначені міркування О. Савченко доповнюються підходом Т.Поніманської. Дослідниця розглядає формування соціальної позиції дитини «школяр», як результат успішної соціалізації, коли дитина з ООП опановує нові форми поведінки, спілкування та самоорганізації. Педагог має допомогти дитині зрозуміти, що школа — це не покарання і не перевірка, а новий простір розвитку, де вона може реалізувати свої можливості[6, с.68].

Важливим чинником є соціальне середовище, у якому дитина з ООП перебуває напередодні вступу до школи. Саме взаємини в сім'ї, дитячому садку, з однолітками формують ті моделі поведінки, які згодом проявляться в навчальному процесі. Якщо у дитини з ООП є позитивний досвід партнерської взаємодії з дорослими, їй легше прийняти нову роль «школяр», бо вона вже має досвід діалогу, спільного вирішення завдань і розуміння правил[17, с.64].

Сучасні дослідження (О. Савченко, І. Бех, О. Кононко) підкреслюють значення емоційно-довірливих відносин між вихователем і вчителем для формування соціальної позиції «школяр». Узгоджені дії педагогів дозволяють забезпечити наступність дошкільної і початкової освіти, що є однією з основних вимог Концепції Нової української школи[17, с.66].

Формування соціальної позиції «школяр» передбачає розвиток таких якостей за дослідженнями О. Кононко, І. Бондаренко та О. Я. Савченко:

- самостійність і відповідальність (виконання правил, доведення справ до кінця);
- вміння співпрацювати (здатність домовлятися, вислуховувати, ділитись);
- позитивне ставлення до навчання (інтерес, внутрішня мотивація);
- почуття власної значущості (дитина відчуває себе потрібною і спроможною).

Особливо важливим є те, що соціальна позиція «школяр» формується через діяльність, а не через пояснення. Це відбувається у спільних ігрових, пізнавальних і комунікативних ситуаціях, у яких дитина з ООП «проживає» нову роль. Тому ефективними засобами виступають сюжетно-рольові ігри, проектна діяльність, екскурсії до школи, спільні свята та творчі зустрічі з учителем О. Волинець та С. Лавренко[15, с.89].

Отже, поняття соціальна позиція «школяр» у психолого-педагогічній літературі розглядається як інтегральне новоутворення особистості, що поєднує

мотиваційні, когнітивні та поведінкові складові. Воно відображає готовність дитини прийняти нову соціальну роль, діяти відповідно до норм навчальної діяльності та ціннісно ставитися до процесу здобуття знань[5, с.11].

Формування соціальної позиції «школяр» передбачає розвиток таких якостей, як самостійність і відповідальність, здатність співпрацювати, позитивне ставлення до навчання та почуття власної значущості.

Такий розвиток відбувається не лише через пояснення, а через діяльність: сюжетно-рольові ігри, проектну діяльність і спільні творчі зустрічі з учителем створюють ситуації, в яких дитина «проживає» роль «школяр»[8, с.152].

1.2. Особливості соціального розвитку дітей старшого дошкільного віку з ООП

Старший дошкільний вік — це період активного становлення особистості, коли закладаються основи соціальної компетентності, моральних норм, комунікативних навичок і самосвідомості. Для дітей з особливими освітніми потребами (ООП) цей процес має свої специфічні особливості, обумовлені індивідуальними психофізичними можливостями та потребою у спеціальній педагогічній підтримці[11, с.56].

Соціальний розвиток таких дітей відбувається повільніше, ніж у їхніх однолітків із типовим розвитком. Це пов'язано з порушеннями когнітивних процесів, мовлення, емоційно-вольової сфери, або з труднощами у встановленні контактів з іншими людьми[5, с.65].

На формування соціальної поведінки дитини з ООП дошкільного віку значною мірою впливає стиль взаємодії з дорослими. Вихователь має виступати партнером у спілкуванні, який підтримує ініціативу, дає можливість вибору, формує довіру.

Особливості соціального розвитку дітей старшого дошкільного віку з ООП включають соціальні труднощі адаптації, пов'язані з порушеннями пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери та довільності поведінки. Для них характерні труднощі у взаємодії з однолітками та дорослими, вирішенні конфліктів і

вираженні емоцій. Важливу роль відіграють сім'я як основний фактор соціалізації та розвиток у ігровій діяльності, яка є провідною для цього віку.

Партнерська взаємодія сприяє розвитку самоповаги, впевненості у власних силах і здатності до саморегуляції. Дитина з ООП починає сприймати дорослого не як контролюючу фігуру, а як наставника, який допомагає діяти самостійно[16, с.176].

Велике значення мають ігрові та комунікативні ситуації, у яких дитина з ООП «приміряє» на себе різні соціальні ролі — учителя, лікаря, продавця, школяра. Саме через гру відбувається засвоєння моделей поведінки, соціальних норм і моральних цінностей.

Розглянемо декілька факторів, що впливають на соціальний розвиток.

- Сімейне середовище — стиль виховання, емоційний клімат, система вимог і підтримки.
- Дитячий колектив — взаємини з однолітками, формування навичок співпраці, спільних дій.
- Педагогічне середовище — методи, форми роботи вихователя, рівень комунікативної культури педагога.
- Підготовка до школи — створення умов для поступового входження у нову соціальну роль через ігри, зустрічі з учителем, екскурсії до школи.

О.Кононко, І.Бех, , О. Савченко.

Серед особливостей соціального розвитку дітей старшого дошкільного віку з ООП науковці виокремлюють О.Кононко, В.Бондар обмежене коло соціальних контактів. Такі діти часто уникають взаємодії з однолітками, віддають перевагу спілкуванню з дорослими або грають наодинці.

Наступний - недостатній розвиток комунікативних умінь. Спостерігаються труднощі у розумінні емоцій, невербальних сигналів, у вираженні власних почуттів і потреб.

Далі визначають емоційна нестабільність. Можлива підвищена тривожність, образливість, імпульсивність або, навпаки, емоційна відстороненість.

Слід відзначити складності у засвоєнні соціальних норм і правил поведінки. Діти можуть не розуміти значення колективних правил, відчувати труднощі в ситуаціях спільної гри чи співпраці.

У таких дітей присутня залежність від дорослого. Для дітей з ООП важливою є підтримка, схвалення та допомога з боку вихователя чи асистента — це створює почуття безпеки та впевненості.

Опишемо особливості ігрової діяльності. Сюжетно-рольова гра часто залишається на елементарному рівні; діти потребують спеціальної допомоги у виборі ролі, організації гри, формуванні взаємодії.

Відзначаємо порушення самооцінки. Через часті невдачі у спілкуванні або навчанні діти можуть формувати занижену самооцінку, що гальмує розвиток соціальної активності[16, с.66].

1.3. Роль асистента вихователя та команди психолого-педагогічного супроводу у забезпеченні наступності дошкільної та початкової освіти при формуванні соціальної позиції «школяр» старшого дошкільника з ООП

Забезпечення наступності між дошкільною та початковою ланками освіти є однією з ключових умов успішної адаптації дитини з ООП до нових соціальних і навчальних вимог.

Особливої уваги це питання набуває у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами (ООП), для яких перехід у школу часто пов'язаний із підвищеним рівнем тривоги, труднощами у спілкуванні та адаптації до нової системи вимог.

Особливо важливо це питання при роботі з дітьми з ООП, — зазначає І. Бондаренко — «перехід у школу може супроводжуватись психологічними труднощами та підвищеною тривожністю»[18, с.32].

Розглянемо роль асистента вихователя у закладі дошкільної освіти:

Асистент вихователя — це фахівець, який працює у закладі дошкільної освіти та забезпечує підтримку вихователю в організації інклюзивного освітнього середовища, особливо тоді, коли в групі є діти з особливими освітніми потребами. Його діяльність спрямована на створення доступних умов для участі кожної

дитини у всіх видах діяльності: навчальній, ігровій, побутовій та соціальній[4, с.200].

Асистент вихователя допомагає дитині з ООП зрозуміти інструкції, опановувати нові вміння, регулювати емоційний стан, адаптуватися до вимог групи та поступово набувати самостійності. Він слідкує за безпекою, уважно спостерігає за динамікою розвитку дитини, своєчасно помічає труднощі та повідомляє про них фахівцям команди супроводу.

У своїй роботі асистент тісно співпрацює з вихователем, логопедом, практичним психологом, дефектологом та іншими спеціалістами, виконуючи рекомендації та беручи участь у реалізації індивідуальної програми розвитку.

Він надає педагогічну й організаційну допомогу під час проведення занять, створює та адаптує навчальні матеріали, сприяє формуванню у дітей з ООП соціально прийнятної поведінки та комунікативних навичок.

Важливою частиною його діяльності є підтримка соціальної взаємодії між дітьми: асистент допомагає налагоджувати стосунки, формує толерантність у групі та сприяє створенню позитивного, психологічно комфортного клімату.

При цьому асистент вихователя не дублює роботу вихователя чи вузьких фахівців, а виконує чітко визначену функцію — забезпечення доступності освітнього процесу для дітей із різними освітніми потребам.

Його головна мета полягає у тому, щоб підтримати розвиток самостійності, впевненості та соціальної компетентності дитини, а також забезпечити умови, в яких кожна дитина може максимально реалізувати свої можливості.

Цей опис ролі асистента вихователя базується на положеннях Законів України та на науковому підході до функцій асистента, визначених у роботах А. Колупаєвої[12, с.34].

У контексті інклюзивної освіти варто також зазначити роль асистента вчителя.

Асистент вчителя — це педагогічний працівник, який забезпечує індивідуальну підтримку учням з особливими освітніми потребами та допомагає вчителю організувати освітній процес так, щоб кожна дитина могла максимально включитися в навчання.

Він працює поруч із учнем або групою дітей, стежить за тим, щоб завдання були зрозумілими, допомагає адаптувати навчальний матеріал та роз'яснює інструкції простішими словами. Асистент сприяє розвитку самостійності дитини, підтримує її емоційно, допомагає долати труднощі поведінки та формує позитивну мотивацію до навчання.

У своїй роботі асистент вчителя взаємодіє з учителем, психологом, логопедом та іншими фахівцями команди психолого-педагогічного супроводу. Він слідкує за динамікою розвитку дитини, передає спостереження фахівцям, бере участь в адаптації та створенню безпечної, комфортної атмосфери в класі.

Асистент допомагає організовувати навчальні матеріали, підтримує учня під час уроку, чергує між допомогою та стимулюванням самостійності, враховуючи зону найближчого розвитку дитини. Його діяльність спрямована на те, щоб дитина з ООП поступово ставала більш незалежною, впевненою та успішною в ролі «школяр»[17, с.68].

Важливу роль в адаптації дитини з ООП в освітніх закладах відіграє команда психолого-педагогічного супроводу:

Команда психолого-педагогічного супроводу — це група фахівців, які працюють разом, щоб забезпечити дитині з особливими освітніми потребами всебічну підтримку в освітньому процесі. Її основна мета полягає у створенні таких умов, за яких дитина може навчатися, розвиватися та взаємодіяти з однолітками відповідно до своїх можливостей, потреб і темпу розвитку.

Команда не просто спостерігає за дитиною — вона спільно планує, реалізує та оцінює індивідуальну траєкторію розвитку, координує свої дії та ухвалює педагогічні рішення на основі системного аналізу[19, с.100].

До складу такої команди зазвичай входять вихователь або вчитель, асистент вихователя (вчителя), практичний психолог, вчитель-логопед, дефектолог (або вчитель-реабілітолог), адміністрація закладу та, обов'язково, батьки дитини, які є рівноправними учасниками процесу.

Кожен фахівець виконує свою частину роботи: психолог забезпечує емоційно-вольову та поведінкову підтримку, логопед працює над розвитком мовлення, дефектолог відповідає за корекційно-розвиткову складову, вихователь

організовує щоденну освітню діяльність, а асистент забезпечує доступність середовища та допомагає дитині у виконанні завдань. Усі ці дії узгоджуються між собою, об'єднуються єдиною метою та відстежуються в рамках індивідуальної програми розвитку.

Команда супроводу працює на засадах взаємодії та партнерства: кожен спеціаліст володіє своєю професійною компетенцією, але ефективність досягається лише через об'єднання зусиль. Основним принципом такої роботи є комплексність, системність і безперервність підтримки[13, с.56].

Саме взаємодія різних фахівців дозволяє побачити розвиток дитини з ООП з різних сторін, своєчасно помічати труднощі, обирати оптимальні методи навчання та забезпечувати інклюзивне середовище, де кожна дитина має можливість розкривати свій потенціал.

Обов'язки асистента вихователя охоплюють усю систему підтримки дитини з ООП у дошкільному середовищі й тісно пов'язані з організацією інклюзивного освітнього процесу.

Основна відповідальність асистента вихователя полягає в тому, щоб допомогти вихователю створити доступні й комфортні умови для кожної дитини з ООП, забезпечуючи індивідуальний підхід та дотримання рекомендацій команди супроводу.

У щоденній діяльності асистент вихователя підтримує дитину у виконанні завдань, пояснює інструкції простішими словами, за потреби адаптує матеріали, допомагає розвивати комунікативні навички та соціальну поведінку, а також спостерігає за її емоційним станом, реагуючи на труднощі або ознаки перенапруження[11, с.312].

Асистент є безпосереднім помічником вихователя: він бере участь у підготовці дидактичних матеріалів, допомагає організовувати ігри, заняття та прогулянки, забезпечує безпеку дітей та підтримує порядок у груповому просторі.

Важливою частиною його роботи є створення середовища, у якому дитина з ООП може взаємодіяти з однолітками, включатися в групові активності та поступово ставати більш самостійною. Асистент також сприяє формуванню

доброзичливої атмосфери в групі, навчає дітей толерантності, взаємоповаги та прийняття.

У межах співпраці з фахівцями психолого-педагогічного супроводу асистент вихователя виконує рекомендації психолога, логопеда, дефектолога, бере участь у реалізації індивідуальної програми розвитку та передає фахівцям важливі спостереження щодо поведінки, динаміки та потреб дитини з ООП. Він не лише допомагає виконувати заплановані корекційні заходи, а й слідкує за тим, щоб освітній процес був послідовним та узгодженим із рекомендаціями команди.

При цьому асистент вихователя зобов'язаний дотримуватися етичних норм, поважати гідність дітей з ООП, підтримувати конфіденційність інформації про їхній стан та особливості розвитку[12, с.280].

Його діяльність спрямована на те, щоб допомогти дитині отримати рівний доступ до освіти, розвивати сильні сторони, долати труднощі і поступово досягати максимальної можливого рівня самостійності.

Розглянемо роль команди психолого-педагогічного супроводу в розвитку дитини з ООП

Команда супроводу (практичний психолог, логопед, дефектолог, соціальний педагог, асистент вихователя, вихователь, за потреби — лікар) забезпечує комплексний підхід до розвитку дитини з ООП. Її функції включають:

- діагностику рівня готовності дитини до шкільного навчання, зокрема соціальної зрілості, комунікативних навичок, самооцінки, мотивації;
- планування індивідуальної траєкторії розвитку та корекційно-розвиткової підтримки;
- координацію роботи між закладами дошкільної та початкової освіти, що сприяє збереженню безперервності у виховному процесі;
- психологічну підтримку батьків, роз'яснення важливості партнерства у формуванні позитивного образу «я – школяр»;
- моніторинг динаміки розвитку і своєчасне внесення змін у програму супроводу.

Для дитини з ООП соціальна позиція «школяр» формується поступово — від усвідомлення себе як частини дитячого колективу до прийняття нових соціальних ролей, обов’язків і правил. Цей процес потребує:

- узгодженості педагогічних підходів між вихователем і вчителем початкових класів;
- поступового введення навчальних елементів у старшій групі ЗДО;
- створення ситуацій успіху, що підтримують впевненість дитини у власних силах;
- організації спільних заходів, екскурсій до школи, ігор «У школу граємо», що моделюють майбутні шкільні ситуації.

Психолого-педагогічний супровід - це комплексна система заходів організації освітнього процесу та розвитку дитини, передбачена індивідуальною програмою розвитку[14, с.240].

Психолого-педагогічний супровід включає в себе надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг.

Завдання команди психолого-педагогічного супроводу.

Збір інформації про особливості розвитку дитини, її інтереси, труднощі, освітні потреби на етапах створення, реалізації та моніторингу виконання ІПР. Створення належних умов для інтеграції дітей з ООП в освітнє середовище.

Визначення напрямків психолого –педагогічних, корекційно-розвиткових послуг, що можуть бути надані в межах закладу освіти на підстав висновку ІРЦ, і забезпечення надання таких послуг.

Проведення консультативної роботи з батьками дітей з ООП щодо особливостей їхнього розвитку, навчання та виховання. Розроблення ІПР для кожної дитини з ООП і моніторинг її виконання з метою коригування і визначення динаміки розвитку дитини. Надання методичної підтримки педагогічним працівникам закладу освіти з організації інклюзивного навчання.

Проведення інформаційно-просвітницької роботи у закладі освіти серед педагогічних працівників, батьків і дітей з метою недопущення дискримінації та порушення прав дитини, формування дружнього і неупередженого ставлення до дітей з ООП.

Педагогічна наступність передбачає узгодженість цілей, змісту, методів і форм виховної та освітньої роботи між вихователями старших груп дитячого садка і вчителями початкових класів. Це не просто передача дітей з ООП з одного закладу до іншого, а спільний процес, спрямований на формування єдиного виховного простору, у якому дитина з ООП відчуває стабільність, довіру й підтримку[23, с.204].

Роль асистента вихователя у забезпеченні наступності дошкільної і початкової освіти безперечно висока в розвитку дитини з ООП.

Як підкреслює Л. Швидун, педагогічна наступність — це не формальна передача дитини з ООП з ЗДО до школи, а узгоджена робота вихователів і вчителів, спрямована на побудову єдиного освітнього простору, у якому дитина відчуває підтримку, безпеку та поступовість переходу[25, с 113].

Вихователь та асистент вихователя є першою ланкою у формуванні соціальної позиції майбутнього школяра. Завдання педагогів полягає в тому, щоб підготувати дитину з ООП не лише інтелектуально, а й соціально – розвинути комунікативні вміння, вміння працювати в групі, слухати, домовлятися, дотримуватися правил.

Саме асистент вихователя створює психологічну готовність до нових вимог, допомагає дітям з ООП усвідомити значення шкільного навчання, розвиває інтерес до пізнання, навчає виявляти наполегливість і доводити справу до кінця. Крім того, асистент вихователя формує у дітей з ООП позитивне ставлення до школи, вчителя, навчальної діяльності через ігри, бесіди, тематичні заняття, екскурсії до школи.

Важливою частиною роботи є налагодження співпраці з учителем першого класу. Це можуть бути спільні спостереження за дітьми з ООП, обмін характеристиками, участь у відкритих заходах, що допомагає вчителю зрозуміти індивідуальні особливості кожної дитини, рівень її соціальної зрілості та готовності до навчання.

Роль вчителя початкових класів та асистента вчителя теж дуже важлива.

Вчитель початкових класів, асистент вчителя приймаючи дітей з ООП у школу, фактично продовжують лінію розвитку, започатковану в дошкільному

закладі. Їх роль полягає не лише у навчанні, а й у підтримці емоційної стабільності та соціальної впевненості дитини з ООП в новому середовищі.

У перші місяці навчання асистент вчителя стає для дитини з ООП головною фігурою, на яку вона орієнтується. Від стилю спілкування, вимогливості, доброзичливості, уміння підтримати залежить, наскільки швидко дитина з ООП відчує себе «справжнім учнем». Учитель має створити атмосферу прийняття, співробітництва, довіри, де дитина з ООП не боїться помилятися і прагне навчатися[2, с.136].

Учитель початкових класів, асистент вчителя також повинні бути партнером вихователя, продовжуючи вже сформовані моделі соціальної поведінки. Вони мають враховувати, що дошкільники звикли діяти у грі, тож варто включати в навчальний процес ігрові, творчі, емоційно забарвлені елементи. Це забезпечує поступовість у зміні діяльності й допомагає уникнути емоційного стресу.

Ефективна наступність можлива лише за умови партнерської взаємодії педагогів обох ланок освіти.

Спільна діяльність може реалізовуватися через:

- спільні методичні наради, консультації, семінари;
- проведення спільних занять, свят, екскурсій, адаптаційних ігор;
- організацію зустрічей майбутніх першокласників із учителем;
- взаємовідвідування занять і уроків з метою узгодження підходів.

Такий підхід дозволяє створити єдину соціально-педагогічну систему підтримки, у якій дитина з ООП не відчуває різкого переходу, а поступово входить у нову соціальну роль – учня.

Також визначають необхідність організації спільних заходів, свят, екскурсій та адаптаційних ігор, що дозволяють дитині з ООП поступово увійти в нову соціальну роль «учня» без різкого емоційного стресу[7, с.90].

Значення партнерської взаємодії для соціального становлення дитини з ООП.

Співпраця асистента вихователя і асистента вчителя сприяє збереженню безперервності у формуванні соціальної позиції «школяр». Дитина з ООП переходить у школу з вже сформованими уявленнями про правила спілкування, обов'язки, колективну відповідальність. Водночас учитель, спираючись на цей

досвід, допомагає дитині з ООП закріпити та розширити соціальні навички, розвиває самостійність і відповідальність.

У результаті така наступність забезпечує не лише легку адаптацію дитини з ООП до школи, а й створює підґрунтя для формування зрілої особистості, здатної до ефективної взаємодії, саморегуляції та конструктивної поведінки у соціумі.

Забезпечення наступності між дошкільною і початковою освітою – ключове завдання сучасної школи:

- узгодження програмових вимог (вихователь формує елементарні навички навчальної діяльності, учитель їх розвиває);
- єдність виховних підходів (подібні правила, норми, методи заохочення і дисципліни);
- психологічну підтримку дітей з ООП у перехідний період.

Роль асистента вихователя – поступово підводити дитину з ООП до нової ролі, формуючи базові навчальні навички та соціальні уявлення про школу.

Роль асистента учителя – створити умови для адаптації дитини з ООП, прийняти її індивідуальний досвід та забезпечити позитивний старт навчання [22, с.296].

Висновки до першого розділу

Отже, аналіз теоретичних засад діяльності асистента вихователя в команді психолого-педагогічного супроводу при формуванні соціальної позиції «школяр» у дітей з особливими освітніми потребами (ООП) дозволяє зробити низку узагальнень.

Поняття соціальна позиція «школяр» розглядається у психолого-педагогічній науці як складне інтегративне утворення, що охоплює систему ставлень дитини з ООП до себе, до навчання, до дорослих і до колективу. Воно є результатом процесу соціалізації, у якому дитина з ООП поступово засвоює нову соціальну роль — учня. Формування цієї позиції починається ще у старшому дошкільному віці і залежить від гармонійної взаємодії сім'ї, педагогів та дитячого колективу.

Діти з ООП потребують спеціальної психолого-педагогічної підтримки, оскільки їхній соціальний розвиток відбувається з певними труднощами — у комунікації, емоційній сфері, саморегуляції, засвоєнні соціальних норм. Саме тому важливою умовою є створення інклюзивного освітнього середовища, у якому враховуються індивідуальні можливості та потреби кожної дитини з ООП.

Важливу роль у цьому процесі відіграє асистент вихователя, який є посередником між дитиною, вихователем, батьками та командою супроводу. Його діяльність спрямована на забезпечення комфортної адаптації, розвиток комунікативних навичок, соціальної самостійності, формування позитивного ставлення до навчання та майбутньої ролі «школяр».

Команда психолого-педагогічного супроводу забезпечує комплексний підхід до підтримки дитини з ООП: проводить діагностику, планує індивідуальні маршрути розвитку, здійснює консультативну та корекційну роботу, координує співпрацю між дошкільним і шкільним середовищем.

Отже, ефективне формування соціальної позиції «школяр» можливе лише за умови тісної взаємодії всіх учасників освітнього процесу — вихователя, асистента, вчителя початкових класів, психолога, логопеда, батьків. Забезпечення педагогічної наступності між дошкільною та початковою освітою створює умови для гармонійного переходу дитини з ООП до шкільного життя, сприяє її соціальній зрілості, впевненості у власних силах та успішній адаптації до нових вимог.

Таким чином, соціальна позиція «школяр» формується як результат цілеспрямованої, узгодженої діяльності команди психолого-педагогічного супроводу, яка забезпечує не лише підготовку дитини з ООП до школи, а й становлення її як активного, відповідального та соціально зрілого члена колективу дитина старшого дошкільного віку.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЗИЦІЇ «ШКОЛЯР» МАЙБУТНІХ ПЕРШОКЛАСНИКІВ.

2.1. Організаційно-педагогічні умови формування соціальної позиції

«школяр» дитини з ООП

У контексті формування соціальної позиції «школяр» важливим є розуміння того, як дитина з ООП сприймає себе в ролі учня, які соціальні норми засвоює та як інтегрується у спільноту класу та школи. Важливим теоретичним підґрунтям для аналізу цього процесу є підхід О. Ковшар, яка визначає соціальну позицію «школяр» як усвідомлення дошкільником способу виконання навчальних дій, навички самоконтролю й самооцінювання, розвиток вольових якостей, супідрядності мотивів, розвиток соціальних мотивів поведінки і діяльності, які надалі будуть визначати внутрішню позицію учня[9, с.246].

Формування соціальної позиції «школяр» у дітей з ООП — це складний і багаторівневий процес, що вимагає створення спеціально організованих педагогічних умов, спрямованих на розвиток особистісної, емоційно-вольової та соціальної зрілості дитини. Такі умови забезпечують не лише успішну адаптацію до нової соціальної ролі, а й формують позитивне ставлення до навчання, колективу, учителя та себе як учня.

Основними організаційно-педагогічними умовами є:

- 1) Створення безпечного, підтримувального освітнього середовища. Атмосфера прийняття, доброзичливості та взаємоповаги є базовою передумовою розвитку впевненості дитини. Важливо, щоб дитина з ООП почувалася захищеною, знала, що її цінують, приймають і підтримують у колективі.
- 2) Індивідуалізація освітнього процесу. Формування соціальної позиції можливе лише тоді, коли враховуються індивідуальні можливості, темп розвитку, рівень пізнавальної активності та особливості поведінки кожної дитини з ООП. Це передбачає розробку індивідуальної програми розвитку (ІПР), адаптацію навчальних завдань, використання спеціальних методів і прийомів навчання. [10, с.152].
- 3) Співпраця педагогів, асистента вихователя/вчителя та команди психолого-педагогічного супроводу. Узгоджені дії фахівців сприяють цілісному розвитку дитини з ООП: формуванню навичок комунікації, саморегуляції, соціальної

взаємодії. Координація роботи дозволяє своєчасно реагувати на труднощі, визначати ефективні шляхи підтримки.

4) Наступність між дошкільною та початковою освітою. Забезпечення поступового переходу від ігрової до навчальної діяльності допомагає дитині легше адаптуватися до нових вимог школи. Важливо, щоб педагогічні підходи, методи та стиль взаємодії були для дитини знайомими й стабільними.

5) Розвиток комунікативної компетентності. Дитина з ООП потребує систематичної роботи з розвитку мовлення, вміння висловлювати власні думки, слухати інших, вести діалог, взаємодіяти у групі. Це є основою соціальної активності та формування позиції «я – частина колективу».

6) Залучення сім'ї до освітнього процесу. Активна співпраця з батьками допомагає узгоджувати виховний вплив, створює єдине підтримувальне середовище вдома і в школі. Важливо, щоб сім'я розуміла значення формування соціальних навичок та підтримувала дитину в набутті досвіду спілкування й самостійності.

7) Використання корекційно-розвиткових технологій. Ігрові, арт-терапевтичні, казко-терапевтичні, психо-гімнастичні вправи сприяють розвитку емоційної регуляції, впевненості, відповідальності, а також формують позитивне ставлення до навчання і соціальних ролей.

8) Формування позитивної мотивації до навчання. Через ситуації успіху, схвалення, підтримку з боку вчителя та однолітків дитина поступово приймає нову соціальну роль — «я школяр», «я вчуся», «я можу».

Формування соціальної позиції майбутніх першокласників є комплексним процесом, що потребує створення спеціальних організаційно-педагогічних умов у закладі дошкільної освіти та початковій школі [14, с.80].

Узагальнюючи викладене, можна зазначити, що формування соціальної компетентності та позиції «школяр» у дітей з ООП є результатом узгодженої діяльності педагогів, асистента вихователя/вчителя, команди психолого-педагогічного супроводу та сім'ї.

Саме партнерська взаємодія фахівців забезпечує безперервність розвитку дитини з ООП, підтримує її емоційний стан, сприяє становленню навичок

комунікації, саморегуляції й соціальної взаємодії. Поступовий перехід від ігрових до навчальних форм діяльності, єдність педагогічних підходів та активне залучення батьків створюють умови для успішної адаптації дитини до шкільного середовища й формування в неї стійкої соціальної позиції[29, с.141].

Основою цього процесу є формування єдиного освітнього простору, який забезпечує наступність між дошкільною та початковою освітою та сприяє ефективній соціалізації дитини з ООП.

Важливим аспектом є структурна організація освітнього процесу, що передбачає системне планування освітніх заходів, спрямованих на розвиток соціальних, пізнавальних та комунікативних умінь дітей, а також розподіл діяльності між вихователями та вчителями за різними напрямками, такими як пізнавальний, соціально-комунікативний, емоційно-ціннісний та ігровий[15, с.28].

Значну роль відіграє створення психологічного комфорту і емоційної підтримки, коли дитина з ООП відчуває безпеку та довіру, має можливість проявляти ініціативу та висловлювати власні емоції.

Адаптаційні методи, зокрема рольові ігри «Я – школяр», соціальні історії та інтерактивні вправи, сприяють знайомству дітей з ООП із шкільним середовищем у безпечній формі та підвищують їхню психологічну готовність до нових соціальних ролей.

Міжнародна організація ЮНЕСКО визначає інклюзивне навчання як процес, зорієнтований на врахування індивідуальності кожної дитини з ООП, під час якого досягається максимально можливий рівень суб'єктності нетипових дітей у навчанні та в житті громади. Реалізація інклюзивних освітніх стратегій передбачає адаптацію/модифікацію змістових, структурних, стратегічних та методологічних основ.

Такі зміни спрямовуються на дітей з ООП усіх вікових груп та ґрунтуються на цілеспрямованому мотивуванні до залучення кожної дитини в систему загальної освіти. Варіативне теоретичне трактування пропонує Європейське агентство з розвитку особливих потреб. Його концептуальна ідеологія базується на можливості розгляду інклюзивного навчання з різних позицій.

Зокрема, інклюзивне навчання всіх дітей представляється:

- як вибір місця здобуття освіти;
- як особлива система навчання (двосторонній підхід);
- як спектр послуг, що надаються в межах одного середовища — загальноосвітньої школи чи класу.

Інклюзивна форма навчання визнається світовим співтовариством науковців і практиків найвідповіднішою тактикою навчання всіх дітей, є комплексною системою надання якісної підтримки, за якої кожна дитина отримує необхідний рівень і обсяг допомоги, відповідної до її специфіки та потреб[28, с.14].

В Україні основоположне визначення інклюзивного навчання представлено в законі «Про освіту»:

- інклюзивне навчання — це система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, урахування багатогранності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників;
- інклюзивне освітнє середовище — це сукупність умов, способів і засобів реалізації прийомів для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей.

До основних організаційно-педагогічних умов відносяться:

- Узгодженість освітніх програм. Освітні програми дошкільної та початкової освіти повинні бути скоординовані за цілями, змістом та очікуваними результатами навчальної і виховної діяльності. Це дозволяє дитині з ООП плавно перейти до шкільної системи навчання без різких змін у вимогах та стилі роботи.
- Системність і послідовність педагогічного впливу. Організація діяльності повинна забезпечувати поступовий розвиток соціальних, комунікативних та пізнавальних компетенцій дітей, що створює умови для формування позитивно мотивації до навчання.
- Психологічний комфорт. Важливо створити емоційно безпечне середовище, де дитина відчуває підтримку, довіру та можливість висловлювати власні думки. Психологічна готовність є ключовою для прийняття нових соціальних ролей, у тому числі ролі «школяр».

- Інтеграція діяльності педагогів. Спільна робота вихователя та вчителя початкових класів включає планування занять, організацію спільних заходів, обмін інформацією про досягнення, труднощі та потреби дітей з ООП. Така інтеграція забезпечує єдність вимог та педагогічних підходів.

- Участь батьків у освітньому процесі. Взаємодія з сім'єю сприяє підтримці сформованих у дітей з ООП навичок соціальної поведінки та адаптації до шкільного середовища. Батьки отримують рекомендації щодо розвитку самостійності, комунікаційних умінь та готовності дитини до навчання.

- Використання сучасних педагогічних технологій. До них відносяться інтегровані заняття, рольові ігри, навчальні проекти, тренінги з розвитку соціально-емоційної компетентності. Такі технології сприяють активізації дитячої діяльності, формуванню навичок співпраці та відповідальності[20, с.106].

Однією з основних умов є структурна організація освітнього процесу. Вона передбачає системне планування освітніх заходів, спрямованих на розвиток соціальних, пізнавальних та комунікативних умінь дітей з ООП.

Розподіл діяльності між вихователями та асистентом вихователя за різними напрямками, такими як пізнавальний, соціально-комунікативний, емоційно-ціннісний та ігровий, дозволяє забезпечити цілісність і послідовність педагогічного впливу на дитину[23, с.46].

Психологічний комфорт і емоційна підтримка є також важливими умовами формування соціальної позиції «школяр». Створення атмосфери безпеки та довіри, де дитина може проявляти ініціативу та висловлювати власні емоції, сприяє її готовності до нових соціальних ролей.

Використання адаптаційних методів, таких як рольові ігри «Я – школяр», соціальні історії та інтерактивні вправи, допомагає дітям ознайомитися з шкільним середовищем у безпечній формі та підвищує їхню психологічну готовність до навчання[2, с.200].

Інтеграція педагогічної діяльності вихователів і вчителів є ключовою умовою формування соціальної позиції дитини. Спільне планування занять, тематичних тижнів, свят та проектів дозволяє узгоджувати вимоги до дітей і створювати послідовність педагогічного впливу. Взаємовідвідування уроків і занять допомагає

педагогам краще розуміти особливості розвитку кожної дитини та коригувати свої методи роботи.

Активна участь батьків у освітньому процесі є необхідною умовою формування соціальної позиції. Залучення батьків до інтегрованих заходів, родинних проєктів та спільних ігор сприяє розвитку соціальних навичок у дітей та підтримує їхню готовність до шкільного навчання. Надання батькам рекомендацій щодо розвитку самостійності, комунікативних умінь та готовності до шкільних вимог допомагає створити єдину освітню середу для дитини[26, с.157].

Використання сучасних педагогічних технологій дозволяє активізувати дитячу діяльність та формувати навички співпраці й відповідальності. Інтерактивні методи, рольові ігри, дидактичні вправи, тренінги з розвитку соціально-емоційних навичок та цифрові інструменти для обміну інформацією і ведення електронних портфоліо сприяють розвитку соціальної позиції дитини та її готовності до навчання в школі.

Принципи організаційно-педагогічної діяльності, такі як послідовність і системність, індивідуалізація підходу до кожної дитини, партнерство та взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу, а також комплексність впливу, коли педагогічні, психологічні та соціальні чинники враховуються одночасно, є основою для формування соціальної позиції майбутнього першокласника[27, с.48].

Таким чином, організаційно-педагогічні умови формування соціальної позиції майбутніх першокласників включають комплексну систему заходів, спрямованих на підтримку адаптації дітей, розвиток соціальних компетенцій та готовності до навчання. Вони забезпечують цілісність і послідовність освітнього процесу, формують у дітей позитивне ставлення до школи та створюють основу для подальшого ефективного навчання.

Теоретичні положення цього розділу спираються на напрацювання провідних українських дослідників у галузі дошкільної та інклюзивної освіти. У викладенні матеріалу враховано підходи О. Кононко щодо значення емоційного комфорту та соціально-емоційного розвитку дітей з ООП, погляди І. Бега на формування морально-соціальної позиції особистості, концепцію наступності між дошкільною та початковою школою, представлену в роботах О. Савченко [21,с.47].

2.2. Методичні підходи до забезпечення наступності у формуванні соціальної позиції «школяр» дитини з ООП.

Формування соціальної позиції «школяр» у дітей з особливими освітніми потребами потребує цілісної системи методичних підходів, які забезпечують плавний перехід від дошкільного до шкільного етапу розвитку.

Наступність між цими ланками освіти має на меті не лише збереження і розвиток досягнень дитини з ООП, а й створення умов для її успішної адаптації до нової соціальної ролі — учня[24, с.99].

Визначимо основні методичні підходи до забезпечення наступності.

Особистісно орієнтований підхід є центром педагогічної взаємодії є сама дитина, її потреби, інтереси, здібності, можливості. Педагог враховує темп розвитку, рівень сформованості пізнавальних, емоційних і соціальних навичок. Такий підхід допомагає створити умови для комфортного переходу до шкільного життя без стресу і перевантаження.

Діяльнісний підхід до дитини з ООП в освітньому процесі дозволяє їй набувати нових знань і соціального досвіду через активну діяльність — гру, спостереження, експериментування, навчально-ігрові ситуації. Поступово ігрові методи замінюються навчальними, що формує готовність до цілеспрямованої діяльності учня.

Використання компетентнісного підходу акцент робить не лише на знаннях, а й на розвитку життєвих компетентностей: умінні спілкуватися, вирішувати проблеми, діяти в колективі, самостійно організовувати свою діяльність. Це забезпечує формування активної соціальної позиції «школяр» та впевненості у собі[26, с.163].

Інклюзивний підхід реалізація принципів інклюзивної освіти передбачає рівні можливості для всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей. Методична робота орієнтована на адаптацію навчального матеріалу, створення умов для участі дитини з ООП у спільних видах діяльності.

Корекційно-розвитковий підхід передбачає цілеспрямовану роботу щодо розвитку психічних процесів, емоційно-вольової сфери, пізнавальних здібностей. У практиці використовуються спеціальні методики, ігри, психотехніки, спрямовані на підтримку розвитку дитини та подолання труднощів у соціалізації.

Системний підхід формування соціальної позиції «школяр» відбувається як результат взаємодії всіх учасників освітнього процесу — вихователя, вчителя, асистента, практичного психолога, логопеда та батьків. Методичне забезпечення ґрунтується на узгодженій командній роботі[27, с.51].

Наступність змісту, форм і методів навчання перехід від дошкільного до шкільного навчання повинен бути поступовим: знайомі для дитини види діяльності (гра, спостереження, дослідження) інтегруються у навчальний процес. Завдання ускладнюються поступово, що сприяє формуванню внутрішньої мотивації до навчання.

Рефлексивний підхід забезпечує усвідомлення дитиною власних досягнень, формує почуття успіху, позитивне ставлення до себе і своїх можливостей. Це особливо важливо для дітей з ООП, які часто мають низьку самооцінку та підвищену тривожність.

Реформи 2025 році дошкільної та початкової освіти в Україні спрямовані на зміну нормативно-правової бази, зокрема ухвалено новий закон «Про дошкільну освіту», що відкриває нові можливості для інклюзивного підходу та наступності між дошкільною та шкільною ланками.

Для обґрунтування змісту використано підходи О. Савченко щодо поступового переходу від дошкільної до шкільної освіти та ролі ігрової діяльності, положення О. Кононко про значення рефлексії та емоційного розвитку дитини, а також напрацювання А. Колупасової, які висвітлюють особливості підтримки дітей з ООП.

Нормативні основні документи це Закон України «Про освіту», оновлена редакція Закону України «Про дошкільну освіту» та матеріали Концепції Нової української школи[7, с.12].

Методика діяльнісного підходу передбачає, що дитина з ООП не просто отримує знання чи виконує завдання, а активно залучається у діяльність —

сюжетно-рольові ігри, імітація шкільної діяльності, проекти, спільна діяльність із однолітками та дорослими.

При цьому перехід до шкільної діяльності здійснюється поступово: із старшої дошкільної групи, де дитина з ООП «грає в школяра», до реального шкільного середовища, в якому вона вже має зрілу соціальну позицію. В українській практиці ця поступовість підсилюється стратегіями урядових реформ, які передбачають оновлення освітнього середовища, інклюзію та цифровізацію.

Компетентнісний підхід, що активно використовується в освітньому процесі, орієнтує педагогів на формування не лише знання і вміння, але життєвих навичок: комунікації, співпраці, самоорганізації, відповідальності[16, с.178].

Для дітей з ООП це особливо важливо, адже саме такі навички допомагають їм ефективно інтегруватись у шкільне середовище і відчувати себе учасником соціального простору. Методичною новацією є використання в технології інклюзії мультидисциплінарну команду супроводу дитини, інтегровані освітні програми, а також активне залучення батьків у процес.

Системний підхід у сучасному освітньому контексті передбачає узгодженість дій між дошкільною та початковою ланками освіти, і це підтверджується реформами, які запроваджують нові моделі наступності, стандарти педагогічної професійності, умови доступності єдиного освітнього простору.

Зокрема, стратегічна рамка розвитку дошкільної освіти, представленої у 2025 році, поставила за мету забезпечення інклюзивного, сталого, якісного дошкільного й початкового освітнього простору, що підсилює значення методичних підходів наступності[25, с.117].

Урахування інновацій — ще одна ключова складова. Наприклад, застосування цифрових технологій та адаптивних освітніх платформ уже у 2025 році дозволяє створювати умови, в яких дитина з ООП отримує підтримку і в дошкільному, і в шкільному середовищі, а команда супроводу — аналітику для корекції індивідуального маршруту.

Дослідження свідчать, що використання штучного інтелекту та адаптивних технологій в інклюзивному середовищі сприяє покращенню соціальної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами[26, с.159].

2.3. Презентація методичного збірника «Методичні прийоми підготовки дитини з ООП до соціальної позиції «школяр».

Підготовка дитини з особливими освітніми потребами до соціальної позиції «школяр» — це складний, але надзвичайно важливий процес. Його успішність залежить від злагодженої роботи педагогів, батьків і фахівців команди супроводу. Використання ігрових, комунікативних, емоційно-регуляційних методів допомагає дитині поступово прийняти нову роль, сформувати впевненість, самостійність і позитивне ставлення до навчання[13, с.55].

Актуальність теми зумовлена необхідністю забезпечити наступність між дошкільною та початковою ланками освіти, створити для дитини з ООП умови, у яких вона зможе адаптуватися, відчувати себе частиною колективу та усвідомити свою нову соціальну роль.

Методичний збірник розроблено з метою підвищення ефективності педагогічної взаємодії в освітньому середовищі між дітьми з особливими освітніми потребами, педагогами, асистентами вчителя, вихователями та батьками.

Основна ідея збірника — забезпечення психологічної, соціальної та емоційної готовності дитини до прийняття нової соціальної ролі — «я — школяр»[26, с.156].

Збірник побудований на засадах гуманістичного, компетентнісного, діяльнісного та інклюзивного підходів. Його зміст спрямований на створення умов для успішної соціалізації, формування позитивної самооцінки, адекватного ставлення до навчання та адаптації в шкільному колективі[20, с.109].

Мета збірника:

Сприяти формуванню в дітей з ООП позитивного ставлення до навчання, усвідомлення себе як учня, розвитку соціальних, емоційних та комунікативних навичок, необхідних для успішної адаптації до шкільного середовища.

Основні завдання:

- формування у дітей елементарних соціальних компетентностей;
- розвиток умінь співпрацювати, комунікувати та розуміти емоції інших;
- зниження рівня тривожності перед новим етапом навчання;

- формування мотивації до навчальної діяльності;
- розвиток емоційно-вольової сфери.

Структура методичного збірника.

Теоретичний розділ — подає психолого-педагогічні основи формування соціальної позиції «школяр», характеристику дітей з ООП старшого дошкільного віку, а також опис особливостей наступності між дошкільною та початковою освітою.

Практичний розділ — містить добірку ігор, вправ, тренінгових прийомів, елементів арт- і казкотерапії, спрямованих на розвиток комунікації, саморегуляції, позитивного самоусвідомлення та соціальної активності.

Рекомендаційний розділ — орієнтований на педагогів і батьків, містить поради щодо організації сприятливого освітнього середовища, використання позитивного підкріплення, підтримки емоційного стану дитини.

Теоретичні засади формування соціальної позиції «школяр» у дітей ООП.

Поняття «соціальна позиція школяр» у психолого-педагогічній науці розглядається як система ставлень дитини до себе, до навчання, до вчителя, до однокласників та до шкільних правил. Вона включає емоційно-мотиваційний, поведінковий і когнітивний компоненти.

Поняття «соціальна позиція школяр» трактується у працях І. Беха, О.Савченко та О.Кононко, як система ставлень дитини до самої себе, навчальної діяльності, вчителя, однолітків та шкільних норм[14, с.244].

Діти з особливими освітніми потребами потребують поступової адаптації до нових вимог. Їм складно прийняти нові соціальні ролі через низку чинників:

- затримку психічного розвитку або труднощі у пізнавальній діяльності;
- знижений рівень комунікативних навичок;
- емоційну нестабільність, тривожність;
- слабо сформовану мотивацію до навчання.

Успішність соціальної адаптації дитини значною мірою залежить від організаційно-педагогічних умов, створених у закладі освіти:

- толерантне ставлення педагогів і учнів;
- співпраця фахівців команди психолого-педагогічного супроводу;

- індивідуалізація навчального процесу;
- системна робота над формуванням базових навчальних та соціальних компетентностей.

Асистент учителя та асистент вихователя відіграють ключову роль у цьому процесі. Вони забезпечують підтримку дитини, допомагають орієнтуватися у шкільному середовищі, стимулюють розвиток самостійності й відповідальності.

Методичні прийоми та практичні вправи.

Формування соціальної позиції «школяр» у дітей з особливими освітніми потребами вимагає системного підходу, де провідну роль відіграють ігрові, емоційно-регуляційні, комунікативні, пізнавальні та арт-терапевтичні методи. Такі вправи забезпечують поступову адаптацію до умов школи, розвиток довільності поведінки, формування навичок спілкування та емоційної стійкості.

Поданий зміст узагальнено на основі наукових праць, присвячених інклюзивній освіті та психолого-педагогічній підтримці дітей з ООП.

У викладенні матеріалу використано положення досліджень А. Колупаєвої, С. Миронової та О. Таран, щодо особливостей адаптації дітей із порушеннями розвитку; концептуальні підходи О. Кононко, І. Беха та Л. Виготського до розвитку соціально-емоційної сфери та ігрової діяльності[2, с.568].

Суть соціальної позиції «школяр» для дитини з ООП.

Соціальна позиція «школяр» – це статус дитини в соціумі, що вимагає від неї виконання певних обов'язків (регулярне відвідування занять, виконання завдань, дотримання правил) та передбачає наявність прав (право на знання, повагу, розвиток).

Для дитини з ООП ця позиція ускладнюється низкою факторів:

1. Обмежені комунікативні можливості: труднощі у встановленні контактів з однолітками та вчителем.
2. Емоційна нестійкість: підвищена тривожність, страх новизни, невміння справлятися з фрустрацією.
3. Когнітивні складнощі: проблеми з увагою, пам'яттю, логічним мисленням, що ускладнює засвоєння програмового матеріалу.

4. Незрілість мотиваційно-вольової сфери: переважання ігрової мотивації над пізнавальною, труднощі у довільній організації діяльності.

Отже, підготовка має бути комплексною та спрямованою не на «натаскування» на знання, а на формування внутрішньої готовності до зміни соціальної ролі.

Ключові компоненти готовності:

- Мотиваційний: бажання вчитися, йти до школи, інтерес до нових знань.
- Комунікативний: вміння спілкуватися з дорослими та однолітками, просити про допомогу, працювати в парі/групі.
- Емоційно-вольовий: здатність керувати своєю поведінкою, підкорятися правилам, долати труднощі.
- Когнітивний: достатній рівень розвитку психічних процесів (увага, мислення, мова) для засвоєння навчального матеріалу

Методичні прийоми розвитку мотиваційної готовності.

Мета: сформувати у дитини позитивний образ школи та стійке бажання стати учнем.

Для досягнення поставленої мети можна застосувати наступні прийоми:

«Скарбниця школяра».

Зміст: суть цього прийому полягає у створенні тематичної коробки з атрибутами «школяра»: пенал, олівці, лінійка, підставка для книг, майбутній щоденник. Дитина може ознайомитися з цими предметами в ігровій формі.

Приклад вправи; «Що лежить у рюкзаку школяра?». Дитина намагає предмет у коробці і називає його. Обговорюється, навіщо він потрібен.

«Соціальні історії»

Зміст: написання та читання індивідуальних історій про школу, де головним героєм є дитина. Історія описує позитивні моменти: знайомство з вчителем, нові друзі, цікаві уроки.

Приклад вправи: «Історія про Сашка -першокласника». Історія складається з простих речень із фотографіями або малюнками, що ілюструють кожен етап.

«Екскурсія до школи»

Зміст: організація спостереження за школою зсередини: відвідування класу, спортивного залу, бібліотеки. Важливо створити позитивну, безпечну атмосферу.

Приклад вправи: «Пошуки скарбу». Під час екскурсії дитина виконує прості завдання (наприклад, знайти червоний дверний отвір, порахувати сходинки), що знайомлять її з простором школи.

Сюжетно-рольова гра «Школа»

Зміст: організація ігри, де дитина спочатку виконує роль учня, а потім – вчителя. Це дозволяє засвоїти правила шкільного життя.

Приклад вправи: «Урок малювання». Вчитель (спочатку дорослий, потім дитина) дає завдання намалювати предмет. Учні виконують і здають роботи.

Методичні прийоми розвитку комунікативної готовності.

Мета: навчити дитину ефективно взаємодіяти з оточенням у новому соціальному середовищі.

Для досягнення поставленої мети можна застосувати наступні прийоми:

«Коло друзів»

Зміст: структуровані заняття у малій групі (2-3 дитини), спрямовані на розвиток спільних дій, вміння чекати свою чергу, ділитися.

Приклад вправи: «Спільний малюнок». Діти по черзі малюють один предмет на одному аркуші. «Пазл -естафета»: кожна дитина складає свою частину великого пазла.

«Мовленнєві моделі»

Зміст: навчання використанню ключових фраз для соціальної взаємодії: «Дай, будь ласка», «Допоможи мені», «Можна з тобою грати?», «Я не зрозумів».

Приклад вправи: «Театр мініатюр». За допомогою ляльок розігруються ситуації, де герою потрібно використати потрібну фразу для вирішення проблеми.

«Ігри з чіткими правилами»

Зміст: використання народних ігор, що вимагають дотримання правил та взаємодії: «Лото», «Доміно», прості настільні ігри-ходилки.

Приклад вправи «Лото тварини». Граючи, дитина вчить правила, чекає свою чергу, вчить назви тварин і взаємодіє з партнерами.

Метод «Вірний друг»

Зміст: залучення нейротипового ровесника «тьютора-однолітка» для супроводу дитини під час ігрових та навчальних моментів.

Приклад вправи: Старший дошкільник або успішний першокласник показує дитині з ООП, як виконувати завдання, куди йти, як себе поводити на перерві.

Методичні прийоми розвитку емоційно-вольової готовності.

Мета: сформувати в дитини здатність до саморегуляції та підпорядкування своєї поведінки правилам.

Для досягнення поставленої мети можна застосувати наступні прийоми:

«Правило червоної лінії»

Зміст: візуальне окреслення правил поведінки за допомогою карток з малюнками (сиди тихо, підняти руку, слухати вчителя).

Приклад вправи: Створення «Правил нашого класу». Картки з правилами розміщуються на видному місці. Перед початком заняття дорослий разом з дитиною їх повторює.

«Таймери та візуальний розклад»

Зміст: використання таймерів (пісочний, електронний) та розкладу занять у картинках для структурування часу та формування уявлення про чергування діяльності.

Приклад вправи: «Що зараз?». Дитина, дивлячись на розклад (символи: «слухання», «малювання», «гра»), визначає, яка діяльність буде наступною. Таймер допомагає їй завершити одну вправу та перейти до іншої.

«Симуляція ситуацій успіху та невдачі»

Зміст: створення навчальних ситуацій, де дитина стикається з невеликою труднощею, яку може подолати, та отримує підтримку від дорослого.

Приклад вправи: «Завдання з секретом». Дитині пропонується завдання трохи складніше за звичайне. Коли виникають труднощі, дорослий не виконує замість неї, а дає підказку, спрямовує, а потім разом радіє успіху.

«Техніки релаксації та самоконтролю»

Зміст: Навчання простим методам заспокоєння: «Дихаємо як велетень» (глибоке повільне вдихання-видихання), «Зціпи кулачки і розціпи», використання антистрес-іграшок.

Приклад вправи: «Мішечок сміття». Коли дитина розгублена або роздратована, їй пропонується «викинути» негативні емоції у уявний мішечок, сильно зціпивши і розціпивши кулачки.

Методичні прийоми розвитку когнітивної готовності (інтелектуальної).

Мета: розвинути базові психічні функції, необхідні для навчання, з опорою на сильні сторони дитини.

Для досягнення поставленої мети можна застосувати наступні прийоми:

«Диференційований підхід»

Зміст: усі завдання підбираються індивідуально, з урахуванням діагнозу та потенціалу дитини. Складність завдань поступово зростає.

Приклад вправи: Для дитини з ЗОР – тактильні завдання (сортування фігур); для дитини з порушенням слуху – завдання з візуальною підтримкою.

«Дидактичні ігри з сенсорною інтеграцією»

Зміст: використання матеріалів різної фактури, кольору, розміру для розвитку уваги, пам'яті, мислення та дрібної моторики.

Приклад вправи: «Тактильне лото», «Сенсорні піддони» (круп, вода, пісок), сортування кольорових помпонів пінцетом.

«Метод поетапного формування дій»

Зміст: складна діяльність розбивається на прості, зрозумілі дитині кроки. Кожен крок відпрацьовується окремо, потім об'єднується.

Приклад вправи: Навчання складання пазла: 1) знайти всі деталі з прямими краями (рамка), 2) знайти деталі одного кольору, 3) з'єднати їх.

«Віртуальні екскурсії та ІСТ»

Зміст: використання планшетів, інтерактивних дошок для розвитку навичок, необхідних для навчання (координація, причинно-наслідкові зв'язки).

Приклад вправи: Інтерактивні вправи на сортування, знаходження відмінностей, проходження лабіринтів.

Викладений матеріал спирається на сучасні психолого-педагогічні дослідження формування готовності дітей до шкільного навчання та наукові підходи до підтримки дітей з особливими освітніми потребами.

У роботі використано ідеї Л. Божович щодо внутрішньої позиції «школяр», концепції І. Беха та О. Кононко про розвиток емоційно-вольової і соціально-комунікативної сфери, положення О. Савченко щодо діяльнісного та компетентнісного підходів, дослідження А. Колупаєвої, С. Миронової та О. Таран про специфіку розвитку дітей з ООП[21, с.167].

Узагальнення наведених практичних вправ дозволяє перейти до розгляду конкретних педагогічних засобів, які забезпечують ефективне становлення соціальної позиції «школяр». Одним із найбільш результативних напрямів у цьому контексті є використання ігрових прийомів, що створюють безпечний простір для засвоєння норм, правил та моделей шкільної взаємодії.

Розглянемо ігрові прийоми соціалізації.

Мета: допомогти дитині усвідомити соціальні ролі, навчити діяти за правилами, розуміти структуру шкільного життя.

Вплив: розвиток самосвідомості, самоконтролю, формування позитивного ставлення до навчання.

Гра «Шкільний день» — моделювання типових ситуацій: дзвінок, урок, перерва, звернення до вчителя.

Розвиває: розуміння структури шкільного процесу, послідовності дій, дисциплінованість.

Гра «Мої шкільні обов'язки» — складання карток із правилами поведінки, розігрування сценок.

Розвиває: соціальну відповідальність, здатність діяти за інструкцією, морально-вольову сферу.

Рольова гра «Я — учень» — діти по черзі виконують ролі вчителя, учня, асистента.

Розвиває: розуміння соціальної ролі «школяр», повагу до вчителя, готовність до нових форм взаємодії.

Очікувані результати: діти вчаться приймати правила шкільного життя, поводитися відповідно до ситуації, розуміти обов'язки та межі власної поведінки.

Емоційно-регуляційні вправи

Мета: навчити дитину розпізнавати й контролювати власні емоції, знижувати тривожність перед школою.

Вплив: формування емоційного інтелекту, розвиток здатності до саморегуляції.

«Кольори мого настрою» — дитина обирає колір, що відповідає її почуттям, і пояснює вибір.

Розвиває: емоційну грамотність, усвідомлення власних почуттів.

«Дихання спокою» — короткі дихальні вправи для релаксації та концентрації.

Розвиває: здатність заспокоюватися, керувати тілом і диханням у стресових ситуаціях.

«Долонька підтримки» — дитина малює долоньку та вписує імена людей, які її підтримують.

Розвиває: відчуття безпеки, довіри до дорослих, емоційне благополуччя.

Очікувані результати: зменшення тривожності, формування позитивного емоційного стану, зростання впевненості у власних силах.

Вправи на розвиток комунікації.

Мета: формування навичок міжособистісного спілкування, активного слухання, вміння підтримувати контакт.

Вплив: розвиток соціальних компетентностей, культури спілкування, емпатії.

«Привітайся, як друг» — відпрацювання невербальних засобів вітання (усмішка, рукостискання).

Розвиває: комунікативну відкритість, соціальну ініціативу.

«Мій комплімент» — навчання позитивному висловлюванню про однокласників.

Розвиває: повагу до інших, вміння бачити позитивні якості у товаришах.

«Знайди пару» — гра на взаємодію та співпрацю (за кольором, формою, інтересами).

Розвиває: уміння працювати разом, домовлятися, відчуття належності до групи.

Очікувані результати: діти стають більш відкритими, вміють встановлювати контакт, проявляють доброзичливість та взаємоповагу.

Вправи з розвитку пізнавальної активності.

Мета: стимулювати інтерес до навчальної діяльності, формувати довільність уваги та мислення.

Вплив: розвиток когнітивних процесів, зосередженості, уміння ставити мету.

«Що я бачу в школі?» — пошук об'єктів за фото чи малюнками.

Розвиває: спостережливість, пам'ять, пізнавальну активність.

«Склади свій розклад» — вибір улюблених уроків за допомогою карток.

Розвиває: планування, відповідальність, інтерес до навчальних предметів.

«Моя мета» — заповнення шаблону «Я хочу навчитися...».

Розвиває: усвідомлення особистісних цілей, формування навчальної мотивації.

Очікувані результати: підвищення інтересу до шкільного життя, активізація мислення, розвиток внутрішньої мотивації до пізнання.

«Казко-терапія та арт-терапія»

Мета: створити умови для вираження емоцій, зниження тривожності, формування позитивного образу школи.

Вплив: розвиток уяви, творчості, внутрішньої гармонії.

Казки про школу «Перший дзвінок для Зайчика» — допомагають дитині осмислити нову роль через образи героїв.

Розвиває: емоційне прийняття шкільної теми, розуміння моральних норм.

Малювання «Я і моя школа» — образне вираження очікувань і почуттів щодо школи.

Розвиває: самовираження, позитивне ставлення до навчання.

Плакат «Ми — шкільна родина» — спільна творча робота групи.

Розвиває: командний дух, соціальну інтеграцію, почуття приналежності до колективу.

Очікувані результати: формування позитивного емоційного ставлення до школи, розвиток упевненості, зменшення страхів і напруги.

Методичні прийоми, подані в розділі, базуються на наукових підходах Л. С. Виготського до діяльнісного та ігрового навчання, концепції соціально-емоційного розвитку О. Кононко, положеннях І. Беха щодо емоційно-вольової регуляції, а також на працях А. Колупаєвої, С. Миронової та О. Семенової-Карасик, присвячених психолого-педагогічній підтримці дітей з ООП[2 с.118].

Паралельно з педагогічним впливом важливим чинником стає залучення батьків які є ключовими партнерами у процесі підготовки. Їхня роль полягає у створенні підтримуючого середовища шляхом:

1. Формування позитивного образу школи: розповідайте про свої позитивні шкільні спогади, уникайте лякань школою.

2. Розвиток самостійності та організаційних навичок: вчіть дитину самостійно вдягатися, застібати рюкзак, дотримуватися режиму дня.

3. Створення «робочого місця»: організуйте дома спокійний куточок зі столом, де дитина може малювати, ліпити, виконувати прості завдання.

4. Активна комунікація з фахівцями: підтримуйте зв'язок з дефектологом, психологом, вчителем. Дотримуйтеся їхніх рекомендацій вдома.

5. Гра – це серйозно! Продовжуйте грати з дитиною. Саме в грі найкраще формуються соціальні навички, воля та мотивація.

Порада для батьків: Ваша віра у сили дитини, спокійне та послідовне ставлення – найпотужніший ресурс для її успіху.

Висновки:

Підготовка дитини з ООП до соціальної позиції «школяр» – це довгостроковий, багатоплановий процес, що вимагає командної роботи педагогів, психологів та батьків.

Успіх залежить від індивідуального підходу: немає універсальних рішень, кожен прийом потребує адаптації під конкретну дитину.

Ключове значення має не академічний «багаж», а сформованість внутрішньої позиції учня: мотивація, комунікація, саморегуляція.

Системне та послідовне застосування запропонованих методичних прийомів дозволяє м'яко та ефективно підготувати дитину до нового етапу життя, мінімізувавши стрес та забезпечивши успішну адаптацію.

Готовність до школи – це не вміння читати та рахувати, це вміння вчитися, спілкуватися та бути частиною колективу.

Методичний збірник є практичним інструментом для педагогів, асистентів учителя та фахівців психолого-педагогічного супроводу. Його використання сприяє створенню інклюзивного середовища, у якому кожна дитина, незалежно від своїх особливостей, відчуває себе прийнятою, потрібною та здатною до розвитку.

Описані підходи до ролі батьків у формуванні соціальної позиції «школяр» ґрунтуються на наукових положеннях О. Кононко щодо емоційно-підтримувального сімейного середовища, дослідженнях О. Савченко та Л. Божович, які визначають структуру готовності дитини до шкільного навчання, а також на концепціях І. Беха, що розкривають розвиток саморегуляції та мотивації.

Питання партнерства між батьками та фахівцями психолого-педагогічного супроводу спираються на роботи А. Колупаєвої та О. Семенової-Карасик.

Нормативне розуміння готовності до школи відображене в Концепції Нової української школи та Державному стандарті дошкільної та Державному стандарті початкової освіти[11с.109].

Висновки до другого розділу

Формування соціальної позиції «школяр» у дітей з особливими освітніми потребами є ключовим напрямом інклюзивної освіти, що поєднує педагогічні, психологічні та соціальні аспекти розвитку дитини.

Цей процес визначається як поетапне входження дитини в нову соціальну роль, засвоєння норм, правил, моделей поведінки, властивих шкільному середовищу. Для дітей з ООП така адаптація має особливе значення, оскільки від неї залежить подальша успішність навчання, емоційний комфорт і розвиток упевненості у власних силах.

Розділ показав, що ефективність формування соціальної позиції «школяр» забезпечується створенням комплексу організаційно-педагогічних умов, які

враховують індивідуальні особливості дітей і забезпечують безпечне, підтримувальне та інклюзивне середовище.

До них належать: психологічний комфорт, узгодженість програм дошкільної та початкової освіти, системність і послідовність педагогічного впливу, інтеграція діяльності вихователів, асистентів та команди супроводу, а також активне залучення батьків до освітнього процесу.

Важливим чинником є розвиток комунікативної компетентності та формування позитивної мотивації до навчання через ситуації успіху, доброзичливу підтримку, взаємодію в колективі.

Особливу роль відіграють корекційно-розвиткові технології — арт-терапія, казко-терапія, соціально-рольові ігри, психо-гімнастика, що сприяють розвитку емоційної стабільності, соціальної адаптивності й само прийняття дитини.

Аналіз сучасних методичних підходів довів, що забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою можливе лише за умов цілісної, системної та скоординованої роботи педагогів, асистентів і фахівців команди психолого-педагогічного супроводу.

Серед провідних методичних орієнтирів визначаються:

- особистісно орієнтований підхід, що гарантує врахування індивідуальних можливостей і потреб дитини;
- діяльнісний підхід, який забезпечує перехід від гри до навчальної діяльності без втрати інтересу;
- компетентнісний підхід, спрямований на формування життєвих і соціальних навичок;
- інклюзивний і системний підходи, що забезпечують узгодженість дій усіх учасників освітнього процесу;
- корекційно-розвитковий підхід, орієнтований на підтримку пізнавальної, емоційної та соціальної сфер.

Зокрема оновлення Закону України «Про дошкільну освіту», розвиток цифрової інклюзії та адаптивних технологій, підсилюють важливість інноваційних методик у формуванні соціальної позиції дитини з ООП.

Сучасні цифрові платформи, інтелектуальні аналітичні інструменти та інтегровані програми супроводу допомагають педагогам і батькам ефективніше відстежувати динаміку розвитку й своєчасно коригувати освітній маршрут дитини.

Таким чином, формування соціальної позиції «школяр» у дітей з ООП — це не лише педагогічне завдання, а й стратегічний напрям розвитку інклюзивної освіти в Україні.

Результатом реалізації організаційно-педагогічних умов і методичних підходів є становлення соціально зрілої, емоційно врівноваженої, упевненої в собі дитини, готової прийняти нову роль — учня, здатного до співпраці, самовираження й саморозвитку.

Забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою створює підґрунтя для подальшого особистісного зростання, успішної інтеграції в освітнє середовище та формування цілісної соціальної ідентичності дитини.

ВИСНОВКИ

У першому розділі було розкрито сутність поняття «соціальна позиція школяр» у психолого-педагогічній науці. Визначено, що вона є інтегральним новоутворенням, яке характеризує готовність дитини приймати роль учня, усвідомлювати свої права та обов'язки, дотримуватися соціальних норм і правил шкільного життя.

Соціальна позиція «школяр» охоплює емоційно-вольову, комунікативну, пізнавальну та поведінкову сфери особистості, а її формування є важливим етапом соціалізації.

Проаналізовано особливості соціального розвитку дітей старшого дошкільного віку з ООП, зокрема: труднощі у сприйнятті соціальних норм,

обмежений досвід взаємодії, низький рівень саморегуляції та емоційної стабільності.

Визначено, що для таких дітей надзвичайно важливо забезпечити поступовий, підтримувальний перехід до шкільного життя через ігрову діяльність, спостереження, моделювання соціальних ситуацій і позитивне підкріплення.

Особлива увага у розділі приділялася ролі асистента вихователя та команди психолого-педагогічного супроводу. Доведено, що ефективна взаємодія педагогів, асистентів, психолога, логопеда, дефектолога й батьків забезпечує комплексну підтримку дитини, допомагає подолати бар'єри у спілкуванні, пізнавальній та емоційній сферах, створює єдиний розвивальний простір.

У другому розділі визначено організаційно-педагогічні умови формування соціальної позиції «школяр» у дітей з ООП.

До них належать: побудова безпечного, доброзичливого освітнього середовища; забезпечення наступності між дошкільною та початковою освітою; індивідуалізація навчально-виховного процесу; створення ситуацій успіху; партнерська взаємодія між педагогами, дитиною та сім'єю.

Також було проаналізовано сучасні методичні підходи — особистісно орієнтований, компетентнісний, діяльнісний, системний, корекційно-розвитковий та інклюзивний. Їх поєднання дозволяє формувати у дітей соціальну зрілість, емоційну стійкість і готовність до прийняття нових соціальних ролей.

У рамках розробки методичного збірника «Методичні прийоми підготовки дитини з ООП до соціальної позиції «школяр» було створено систему ігор, вправ та терапевтичних методів (арт-терапія, казко-терапія, рольові ігри), спрямованих на розвиток комунікативних навичок, емоційної регуляції, пізнавальної активності та позитивного ставлення до школи.

Практичні завдання цього збірника забезпечують плавний перехід від гри до навчальної діяльності, формують соціально прийнятну поведінку та внутрішню готовність до навчання.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що ефективне формування соціальної позиції «школяр» у дітей з ООП можливе лише за умов:

- створення розвивального інклюзивного середовища;

- реалізації наступності між дошкільною та початковою ланками освіти;
- системної взаємодії всіх учасників освітнього процесу;
- використання інноваційних методичних прийомів і технологій;
- забезпечення емоційної підтримки та формування позитивної самооцінки дитини.

Отже, формування соціальної позиції «школяр» є не лише педагогічним завданням, а й важливим соціальним процесом, що визначає успішну адаптацію, самореалізацію та інтеграцію дитини з ООП у шкільне середовище.

Розроблені методичні матеріали можуть бути використані асистентами вихователів, учителями початкових класів, практичними психологами та батьками для підготовки дітей до нового етапу освітнього життя.